

ČÍTANIE 2009

VÝSKUM SÚČASNÉHO STAVU A ÚROVNE ČÍTANIA V SR

PETER VALČEK

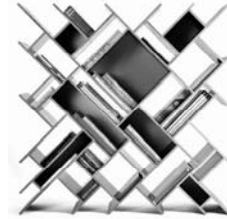
(VÝŇATKY ZO ZÁVEREČNEJ SPRÁVY)

LITERÁRNE INFORMAČNÉ CENTRUM

BRATISLAVA 2009

OBSAH

Úvod	3
1. Kultúra čítania stredoškolákov – krásna literatúra	5
■ Pôvodná slovenská beletria v optike stredoškolákov	9
■ Čítanie beletrie a používanie internetu	11
■ Čítanie beletrie – rozdiely medzi chlapcami a dievčatami	15
■ ZHRNUTIE	17
2. Čítanie odbornej literatúry a iné typy čítania	19
■ Psychologická a tematická motivácia čítania odbornej literatúry	23
■ Motivácia čítania odbornej literatúry • chlapci – dievčatá	26
■ Motivácia čítania odbornej literatúry podľa typu školy	29

ÚVOD

CHARAKTERISTIKA VÝSKUMU KULTÚRY ČÍTANIA • 2003 – 2009

Výskum súčasného stavu a úrovne čítania v SR sme už v roku 2003 koncipovali tak, aby bol svojou štruktúrou metodicky vnútorne kompatibilný so simultánnym cyklickým výskumom v špecifických demografických skupinách (dospelá populácia – desaťročné deti – stredoškolská mládež). Výskum, ktorý od začiatku realizujeme v úzkej spolupráci s Kabinetom výskumu kultúry NOC, má nasledujúci dlhodobý periodický plán:

- dospelá populácia – typológia čítania a jeho vzťah k elektronickým médiám;
- desaťročná populácia – typológia čítania a vzťah k elektronickým médiám žiakov štvrtých tried základnej školy;
- stredoškolská populácia – typológia čítania a jeho vzťah k elektronickým médiám študentov stredných škôl všetkých typov.

Cieľom štúdie je získať dostatok empirických dát o kultúre čítania a jeho vývine, prípadne o charakteristických krátkodobých (trojročné obdobie) či dlhodobých trendoch (desaťročné obdobie).

Základnou metodickou inováciou nášho dlhodobého prístupu k získavaniu dát (ktorý v slovenských výskumoch podobného typu nemá obdobu) je sledovanie štruktúry čítania nielen pri beletrii (ako sa to výlučne robilo v minulosti), ale aj v oblasti profesionálneho čítania odbornej literatúry, čítania odbornej literatúry vo voľnom čase (ako spontánne, prirodzené sebavzdelávanie či ako súčasť rôznych koníčkov a iných aktivít v čase voľna).

Osobitne sledujeme čítanie periodickej tlače, najmä denníkov, techniku a obsahovú stránku čítania (titulky, rubriky, tematika cieľových informácií).

Na všetky **štyri uvedené typy čítania** môžu – teoreticky – vyvíjať istý kultúrny tlak elektronické médiá (rozhlas, televízia, internet), a tak aj otázke možného ovplyvňovania kultúry čítania týmito faktormi venujeme veľkú pozornosť. Zatiaľ sa však negatívny vplyv elektronických médií nepotvrdil. Práve naopak, údaje, ktoré sme od roku 2003 získali medzi dospelou populáciou i desaťročnými žiakmi, signalizujú, že klasické čítanie si v kultúre udržiava *s t a b i l n é* miesto a napríklad čítanie beletrie nepochybne vychováva náročnejšieho, kultivovaného televízneho diváka aj používateľa internetu, nie naopak. **Sledovanie vývinových trendov v tejto oblasti je jedným z kľúčových aspektov celej štúdie.**

Výskum súčasného stavu a úrovne čítania v SR medzi stredoškolskou mládežou sa aj v tomto roku vo fáze zberu empirických údajov (marec – apríl 2009) opieral o metodiku klasického kvantitatívneho výskumu realizovaného štandardizovaným dotazníkom na školách vo výberovom súbore (s plánovaným rozsahom **1 260 respondentov vo veku od 16 do 18 rokov**) reprezentujúcom slovenskú stredoškolskú populáciu na všetkých typoch stredných škôl.¹ Štúdia aj v tomto roku sleduje typologickú štruktúru čítania (beletria, odborná literatúra, periodická tlač – najmä denníky) a jej vzťah k ostatným aktivitám súvisiacim s prípravou na povolanie i využívaním voľného času, vrátane možného obojstranného vplyvu klasického čítania a masívneho nástupu technologicky prudko sa zdokonaľujúcich elektronických médií.

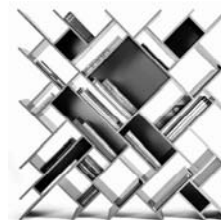
Jednoznačne sa potvrdil zmysel osobitného skúmania dospeljej populácie a stredoškolskej mládeže. Výsledky, extrapolované pre stredoškolskú mládež z reprezentatívnej vzorky dospeljej populácie, nie sú dostatočne exaktné a – ako také – vytvárajú skreslený obraz o vzťahu stredoškolákov k čítaniu, najmä v oblasti beletrie.²

Frekvenciu čítania v jednotlivých typologických skupinách čitateľov/nečítajúcich hodnotíme v škále podľa nasledujúcich kritérií:

1. číta každý alebo takmer každý deň	– EXTENZÍVNY ČITATEĽ
2. číta viac ráz do týždňa	– PRAVIDELNÝ ČITATEĽ
3. číta asi raz do týždňa	
4. číta asi raz do mesiaca	– PRÍLEŽITOSTNÝ ČITATEĽ
5. číta asi raz za štvrtrok	
6. číta asi raz za polrok	
7. číta asi raz za rok	
8. nečíta vôbec alebo takmer vôbec	– NEČÍTAJÚCI

¹ Výberový súbor v roku 2009 tvorilo 4,2% žiakov odborných učilíšť bez maturity (tento typ školstva je v posledných rokoch kvantitatívne na ústupe), 11,2% žiakov odborných učilíšť s maturitou, 43,8% stredných odborných škôl a 40,8% gymnázií. Vzorku sme konštruovali tak, aby regionálne, etnické i z hľadiska veľkosti mestských a vidieckych sídel zodpovedala celkovej skutočnej populácii stredoškolákov v SR aktuálne v roku 2009. Vo vzorke bolo 41,4% chlapcov a 58,6% dievčat.

² Porov. kapitolu 1. Kultúra čítania stredoškolákov – krásna literatúra.

1.

KULTÚRA ČÍTANIA STREDOŠKOLÁKOV – KRÁSNA LITERATÚRA

Už v rámci jednotlivých fáz základného *Výskumu súčasného stavu a úrovne čítania v SR* sme v **dospeljej populácii** v rokoch 2003 – 2008 sledovali postoje stredoškolákov k čítaniu, ako osobitnú zložku reprezentatívnej vzorky dospeljej populácie.

Keďže pri medziročnom porovnaní dochádza v tejto časti vzorky dospeljej populácie nevyhnutne k značnému rozptylu údajov (najmä pre malú početnosť segmentu stredoškolákov – porovnaj *Tabuľku 1*), kvantitatívny raster dotazníka sme pre reprezentatívnu vzorku stredoškolákov (teda špeciálne tých, ktorí **študujú** na stredných školách) podľa potreby v niektorých kritériách spresnili alebo zjednodušili.³

TABUĽKA 1

FREKVENCIA ČÍTANIA KRÁSNEJ LITERATÚRY				
15 – 17-ROČNÍ • DOSPELÁ POPULÁCIA				
%	2003	2004	2006	2008
každý alebo takmer každý deň	2,3	8	5,6	0
viackrát do týždňa	9,1	6,8	11,2	7
asi raz do týždňa	9,1	4,5	12,4	8,1
asi raz do mesiaca	17,0	22,7	21,3	16,3
asi raz za štvrt'rok	14,8	10,2	13,5	12,8
asi raz za polrok	6,8	14,8	10,1	14
asi raz ročne	12,5	14,8	7,9	9,3
vôbec alebo takmer vôbec	28,4	18,2	18,0	32,6

Problémom prvého pohľadu na stredoškolskú generáciu je teda veľkosť vzorky, ktorá je len časťou reprezentatívnej vzorky dospelých, ale najmä **neurčitost'** príslušnej časti vzorky, pri ktorej nevieme, či respondenti v danom veku navštevujú strednú školu, alebo nie, a ak, potom akú, a podobne.

Pohľad na *Tabuľku 2* jasne ukáže, že, naopak, výskum zacielený špeciálne výberovo na stredoškolákov poskytuje aj v trojročnom období pomerne

³ Porovnaj rozdiel ukazovateľov medzi *Tabuľkou 1* a *Tabuľkou 2*.

stabilné údaje s kvantitatívnymi presunmi medzi jednotlivými kategóriami čitateľov/nečítajúcich, ktoré sú logicky odôvodniteľné už zo základného súboru údajov, a zároveň poskytujú možnosť ďalšieho analytického skúmania v koreláciách medzi jednotlivými demografickými skupinami respondentov, či medzi jednotlivými typmi čitateľov uvedenej vekovej kategórie.

TABUĽKA 2

VÝBEROVÝ SÚBOR STREDOŠKOLÁKOV 2007 – 2009		
FREKVENCIA ČÍTANIA KRÁSNEJ LITERATÚRY		
%	2007	2009
každý alebo takmer každý deň	6,8	6,8
asi raz do týždňa	9,8	13,4
asi raz do mesiaca	12,5	21,9
asi raz za štvrtrok	16	21,4
asi raz ročne	22,1	18,6
vôbec alebo takmer vôbec	32,4	18

Ako vidieť v *Tabuľke 2*, štruktúra čítania krásnej literatúry medzi stredoškolskou mládežou (ak usudzujeme z **výberového súboru 2009**, nie zo segmentov dospelaj populácie v minulosti) je v tomto roku vyššia (v roku 2007 podobná) ako v dospelaj populácii: **42,1%** (2007: 29,1%) číta beletriu pravidelne aspoň raz do mesiaca (z toho **6,8%** denne v oboch rokoch), len **18%** beletriu nečíta vôbec (2007: 32,4%). To sú evidentne priaznivé zmeny v porovnaní s predošlým výskumom medzi stredoškolákmi.

TABUĽKA 3

ČÍTANIE BELETRIE PODĽA TYPU ŠKOLY 2007 – 2009								
%	1		2		3		4	
	A	B	A	B	A	B	A	B
A = 2007 • B = 2009								
každý alebo takmer každý deň	3,8	4	4,9	3,7	7,1	5,2	7,8	12,2
asi raz do týždňa	9,4	12	9,8	11,1	9,2	9,4	10,3	14,2
asi raz do mesiaca	11,3	8	9,8	12,6	9,4	13,3	17,4	20,9
asi raz za štvrtrok	7,5	4	8	5,9	17	14,2	21,3	17,6
asi raz ročne	37,7	22	17,9	19,3	24,5	21,4	20,1	17,0
vôbec alebo takmer vôbec	30,2	50	49,6	47,4	32,8	36,5	23,1	18,1

1 – odborné učilište bez maturity • 2 – odborné učilište s maturitou
3 – stredná odborná škola • 4 – gymnázium

Extenzívnych, každodenných čitateľov beletrie v stredoškolskej populácii je menej ako v dospelaj populácii (6,8%),⁴ čo je v uvedenej vekovej kategórii zrejme prirodzenou súčasťou životného štýlu (v dennom režime majú

⁴ V dospelaj populácii sa tento údaj pohyboval okolo 9%, v posledných rokoch mierne klesol.

viac športu⁵ či spoločenských aktivít, ako sú diskotéky, koncerty, rôzne párty, tematické pop-festivály⁶ a podobne).

Civilizačný vzťah medzi klasickým čítaním a najmodernejšími elektronickými médiami možno ilustrovať dvomi kategóriami stredoškolákov – tými, ktorí **a)** využívajú internet najmä na vyhľadávanie informácií a vzdelávanie, a tými, ktorí **b)** využívajú internet najmä ako príležitosť hrať sa či sťahovať rôzne digitálne hry.

TABUĽKA 4

Edukatívne využívanie internetu podľa vzťahu k BELETRII				
%	Čítajú denne		Vôbec nečítajú	
	2007	2009	2007	2009
1	9	3,1	8,2	8
2	9	3,1	10,0	8
3	11,5	13,4	10,0	8,2
4	37,2	37,1	30,9	27,6
5	33,3	43,3	40,9	48,2
	100	100	100	100

Pracujem na internete: 1 – vôbec nie • 2 – menej ako raz mesačne
3 – menej ako raz do týždňa • 4 – aspoň raz do týždňa • 5 – denne

Využívanie internetu na hry podľa vzťahu k BELETRII				
%	Čítajú denne		Vôbec nečítajú	
	2007	2009	2007	2009
1	50,6	49,5	41,1	37,7
2	13	16,5	17,1	13,4
3	5,2	8,2	10,8	10,9
4	22,1	11,3	20	22,5
5	9,1	14,4	11,1	15,5
	100	100	100	100

Hrám hry na internete: 1 – vôbec nie • 2 – menej ako raz mesačne
3 – menej ako raz do týždňa • 4 – aspoň raz do týždňa • 5 – denne

⁵ Až 72% respondentov uvádza, že aktívne športuje najmenej raz za týždeň, z toho 27,4% (2007: 24,7%) pravidelne denne (porov. tabuľku v Prílohe 3/A). Čerstvý výskum Centra vedecko-technických informácií SR medzi žiakmi základných škôl a všetkých typov stredných škôl (1 515 respondentov) potvrdzuje, že cca 78% mladých v uvedenom veku trávi voľný čas s kamarátmi, 39,3% vo voľnom čase najmä športuje. A. Gašparovičová – Ľ. Hrdináková – J. Kopáčiková – P. Rankov: *Čítanie mládeže v Bratislavskom kraji*. Bratislava: CVTI 2009, s. 21.

⁶ Všetko oblasti, ktorých programy a spravodajské pokrytie stredoškoláci (podľa odpovedí v dotazníku) pomerne často vyhľadávajú na internete.

Len **3,1%** (2007: 9%) z tých, ktorí uviedli, že čítajú beletriu denne alebo takmer denne, vôbec nevyužíva internet ako vzdelávacie médium. Naopak, až **80,4%** (2007: 70,5%) z nich ho takto využíva aspoň raz do týždňa – z toho **43,3%** denne (2007: 33,3%). Pritom až 49,5% (2007: 50,6%) extenzívnych čitateľov beletrie vôbec nehrá počítačové hry; 25,7% z nich (2007: 31,2%) takto internet využíva aspoň raz do týždňa – z toho 14,4% denne (2007: 9%).

Ako vidieť (*Tabuľka 4*), vzdelávacie využívanie internetu narastá v oboch skupinách, medzi extenzívnymi čitateľmi beletrie však oveľa výraznejšie – navyše významne poklesol počet tých čítajúcich, ktorí internet na vyhľadávanie informácií nevyužívajú vôbec. Naopak, medzi **nečítajúcimi** krásnu literatúru klesol počet tých, ktorí nevyužívajú internet na digitálne hry.

Počet tých, ktorí hrajú denne, však stúpol v oboch skupinách – v tomto ukazovateli sa počty vyrovnali, s miernou prevahou nečítajúcich – žiaľ, je to v rozpore s intuitívnym očakávaním, že hlbší kladný vzťah k beletrii bude dlhodobo profylakticky pôsobiť proti internetovej ponuke únikových aktivít. Tento ukazovateľ bude preto treba naďalej pozorne sledovať.

Pri pohľade na využívanie internetu vidíme medzi extenzívnymi čitateľmi beletrie a skupinou, ktorá krásnu literatúru nečíta vôbec, pomerne podstatné rozdiely (*Tabuľka 5*).

Skupiny sa v oboch porovnávaných rokoch líšia pri vyhľadávaní informácií na internete **v pomere 1:2**, ale (v opačnom garde) pri sledovaní reklamy sa nateraz obe sledované skupiny zblížujú – teda extenzívni čitateľa beletrie patria k náročným užívateľom internetu v oblasti získavania informácií z internetu, naopak, počet nečítajúcich, ktorí sa minulosti radšej dávali ovplyvňovať reklamou, narastá pomalšie ako v skupine extenzívnych čitateľov.

V minulosti nepodstatné rozdiely medzi nimi sa však v prospech čítajúcich v tomto roku zásadne zmenili pri sledovaní domáceho a zahraničného spravodajstva (internetových periodík) a pri vyhľadávaní zábavných informácií.

Mierne sa oslabil nápadný rozdiel medzi nimi v kategórii sledovania športových udalostí – extenzívni čitateľa krásnej literatúry 12,4% (2007: 6,3%), nečítajúci beletriu 23,9% (2007: 21,3%). To však neznamená, že extenzívni čitateľa nešportujú, čoho dôkazom je aj údaj z poznámky pod čiarou (4) na predchádzajúcej strane.

Dôležitým zistením je aj to, že **takmer 31%** (2007: len 12,7%) extenzívnych čitateľov beletrie sleduje **literárne dianie** aj na internete (nečítajúci takmer vôbec – 0,5%). Zatiaľ sa teda nepotvrzuje dávnejšia predstava, že čítanie krásnej literatúry sa postupne presunie zásadne do elektronickej plazmy počítačových monitorov. **Kniha, literárny, odborný, zábavný časopis si v oblasti**

klasického čítania stále zachovávajú tradičné miesto. Nárast viac ako 1 : 2 sledovania literatúry na internete medzi extenzívnymi čitateľmi zrejme súvisí najmä s celkovou intenzifikáciou využívania internetu, ktorú vidieť aj v ostatných ukazovateľoch *Tabuľky 5*.

TABUĽKA 5

KAŽDODENNÉ AKTIVITY NA INTERNETE PODĽA ČÍTANIA BELETRIE				
%	1		2	
	2007	2009	2007	2009
hľadá odborné informácie pre školské štúdium	14,3	17,5	7,3	9,2
hľadá odborné informácie kvôli záujmom a koníčkam	16,5	33	8,4	18,3
číta spravodajstvo z verejného života	7,6	18,6	9,7	6,4
číta zahraničnopolitické spravodajstvo	7,6	15,5	6,6	5,2
sleduje športové dianie	6,3	12,4	21,3	23,9
hľadá zábavné informácie	21,5	22,7	19,4	27,4
číta krásnu literatúru	12,7	30,9	0,8	0,5
sleduje reklamu	5,1	12,5	9,5	14,9

1 – extenzívni čitatelia beletrie • 2 – nečítajúci beletriu

■ Pôvodná slovenská beletria v optike stredoškolákov

Pri sledovaní kultúry čítania je dôležitý aj **vzťah čitateľov k pôvodnej slovenskej krásnej literatúre.**

Nasledujúci graf ilustruje, ako sa vyvíja vzťah stredoškolákov k pôvodnej slovenskej literatúre.

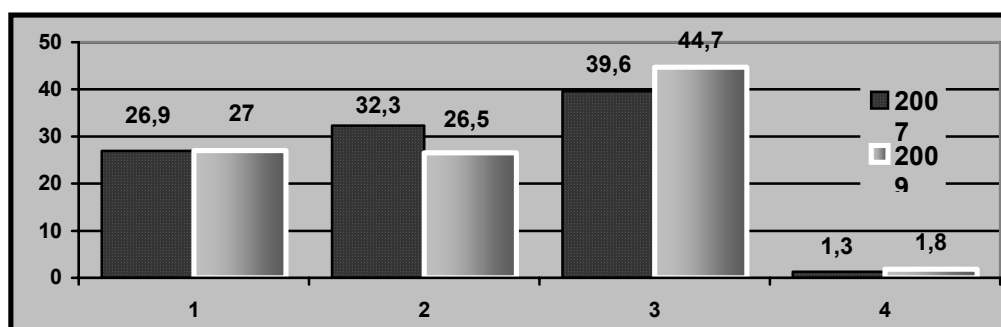
Z grafu je zrejmé, že postavenie pôvodnej slovenskej literatúry (prózy, poézie, eseje) nie je medzi stredoškolákmi, žiaľ, mimoriadne výrazné, no mierne sa medzi rokmi 2007 – 2009 zlepšuje.

Istá rezervovanosť vo vzťahu k slovenskej literatúre môže do istej miery spočívať aj v tom, že staršia i novšia slovenská literatúra je na všetkých typoch stredných škôl súčasťou vyučovacích osnov predmetu slovenský jazyk a literatúra, a je teda do istej miery **p o v i n n á**, aj keď sa dnes tomu hovorí *odporúčaná*.

Z tohtoročných výsledkov (*Tabuľka 6*) je zrejmé, že v záujme o pôvodnú slovenskú literatúru dochádza medzi jednotlivými typmi škôl k *roztváraníu nožníc*. Kým v minulosti sa na učňovských školách k pravidelnému čítaniu slovenskej literatúry prihlásilo necelé percento respondentov, dnes je to –

nula: na stredných odborných školách 1,5% (2007: 1,9%), na gymnáziách 2,8% (2007: 1,1%).

VZŤAH K SLOVENSKEJ LITERATÚRE V PERCENTÁCH:

1 – nikdy som ju nečítal • 2 – v minulosti som ju skúsil čítať, ale nepáčila sa mi • 3 – občas ju čítam • 4 – pravidelne ju čítam

TABUĽKA 6

Vzťah k pôvodnej slovenskej literatúre • 2009				
	A	B	C	D
1	38,5	34,1	31,9	17,8
2	23,1	28,3	24,5	28,6
3	38,5	37,7	42,2	50,9
4	0	0	1,5	2,8
	100	100	100	100

1 – nikdy som ju nečítal • 2 – v minulosti som ju skúsil čítať, ale nepáčila sa mi • 3 – občas ju čítam • 4 – pravidelne ju čítam

A – odborné učilište bez maturity • B – odborné učilište s maturitou
C – stredná odborná škola • D – gymnázium

Podstatnejšie, a ešte zaujímavejšie, rozdiely sú však v hodnotení slovenskej literatúry tými, ktorí ju **aspoň občas** čítajú, na jednotlivých typoch škôl (Tabuľka 7). Afirmatívny názor, že slovenská literatúra prevyšuje svetovú literatúru, sa oproti roku 2007 zachoval len na stredných odborných školách (4% respondentov), stúpol na učňovských školách s maturitou (z 3,7% na 8,2%), mierne stúpol na učňovských školách a poklesol na gymnáziách (zo zanedbateľných 2,8% ešte na 1,1%). V období rokov 2007 až 2009 sa, naopak, na všetkých typoch škôl prehľbuje názor, že slovenská literatúra jednoznačne zaostáva za svetovou literatúrou, resp. mierne zaostáva za svetovou literatúrou. Od 5% do 16% respondentov podľa jednotlivých typov škôl odmietlo takéto porovnanie (preto súčet stĺpcov v Tabuľke 7 nie je 100) – v tzv. otvorenej časti otázky viac-menej precízne argumentovali buď nejasnosťou hranice medzi *slovenskou* a *svetovou* literatúrou, resp. všeobecnou neadekvátnosťou takéhoto porovnávania.

TABUĽKA 7

HODNOTENIE SLOVENSKEJ BELETRIE PODĽA TYPU ŠKOLY								
%	1		2		3		4	
	2007	2009	2007	2009	2007	2009	2007	2009
A	8,3	16,7	8,5	12,2	3	4	8	9,4
B	12,5	22,2	30,5	28,6	30,7	44,9	40,3	50,2
C	62,5	38,9	51,2	46,9	40,7	41,3	34,1	28,1
D	4,2	5,6	3,7	8,2	4	4	2,8	1,1

1 – odborné učilište bez maturity • 2 – odborné učilište s maturitou

3 – stredná odborná škola • 4 – gymnázium

A – výrazne zaostáva za svetovou literatúrou • B – mierne zaostáva za svetovou literatúrou

C – vyrovná sa svetovej literatúre • D – prevyšuje svetovú literatúru

■ Čítanie beletrie a používanie internetu

V rokoch 2007 až 2009 sme sa zaujímali aj o **kultúru a tematicko-pragmatickú zameranosť používania internetu** v jednotlivých typologických kategóriách čitateľov – a samozrejme aj v celej vzorke respondentov.

Cieľom bolo získanie údajov pre porovnanie *internetového správania* extenzívnych čitateľov a nečítajúcich (beletriu, odbornú literatúru, dennú tlač), ich orientáciu na jednotlivé oblasti využívania internetu: získavanie odborných informácií kvôli škole, ale aj pre vlastné záujmy či koníčky, vzťah k internetovému spravodajstvu, zábave, reklame i krásnej literatúre na webových stránkach. V *Tabuľke 8* a v *Tabuľke 9* uvádzame pre lepšiu prehľadnosť pre skupinu extenzívnych čitateľov beletrie a nečítajúcich beletriu len vybrané údaje o **a) nezáujme** o určité internetové témy, o **b) ich každodennom vyhľadávaní** a o **c) ich občasnom vyhľadávaní** (presne: viackrát do týždňa či asi raz do týždňa). Z tabuliek je zrejmé, že nárast celkovej internetizácie Slovenska sa v uvedených rokoch **pozitívne** prejavil aj na *internetovom správaní* stredoškolskej mládeže, i keď nie vo všetkých typologických skupinách čitateľov, ale najmä medzi extenzívnymi čitateľmi beletrie (najvýraznejšie zmeny sme vyznačili bielymi políčkami).

Ostatní (chýbajúce počty do 100% v každej kategórii) sledujú uvedené témy na internete **a) najviac raz do mesiaca alebo b) menej ako raz do mesiaca** – tento údaj je vypočítateľný z tabuliek, ale vynechávame ho aj ako do istej miery indiferentnú položku či *sivú zónu* vzorky – najviac o jednotlivých typologických skupinách čitateľov totiž vždy vypovedá predovšetkým porovnanie **dvoch najvyhranenejších** kategórií: *denne alebo takmer denne* a – na druhej strane – *vôbec nie*.

TABUĽKA 8

Čítam odborné informácie kvôli škole						
%	1		2		3	
	2007	2009	2007	2009	2007	2009
vôbec nie	15,6	7,2	15,7	10,3	12,2	6,8
denne	14,3	17,5	7,3	9,2	9,7	13,4
viackrát do týždňa	19,5	33	10,8	15,1	16,6	21,9
asi raz do týždňa	14,3	14,4	19,9	18,5	21,8	21,4
Čítam odborné informácie kvôli záujmom a koníčkom						
%	1		2		3	
	2007	2009	2007	2009	2007	2009
vôbec nie	17,7	3,1	14,7	11,1	11,9	6,7
denne	16,5	33	18,4	18,3	17,9	18,5
viackrát do týždňa	24,1	26,8	18,7	21,3	19,5	24,9
asi raz do týždňa	20,3	15,5	13,7	15,4	19,9	21,4
Čítam správy z vnútropolitického a verejného života						
%	1		2		3	
	2007	2009	2007	2009	2007	2009
vôbec nie	25,3	6,2	22,6	15,2	19,1	10,4
denne	7,6	18,6	9,7	6,4	8	9,4
viackrát do týždňa	7,6	14,4	7,1	9,0	8,1	11,1
asi raz do týždňa	12,7	11,3	11,1	11,8	14,4	15,0
Čítam zahraničnopolitické spravodajstvo						
%	1		2		3	
	2007	2009	2007	2009	2007	2009
vôbec nie	27,8	7,2	24,5	16,8	20,8	10,4
denne	7,6	15,5	6,6	5,2	5,7	9,4
viackrát do týždňa	5,1	8,2	5,8	6,2	6,4	11,1
asi raz do týždňa	9	12,4	9,2	10,1	11,2	15,0

1 – extenzívni čitatelia beletrie • 2 – nečítajúci beletriu • 3 – celá vzorka

Najnápadnejšie rozdiely, ktoré vyplývajú z *Tabuľky 8*:

- ◆ Extenzívni čitatelia beletrie v minulosti **podstatne častejšie** ako nečítajúci krásnu literatúru vyhľadávali odborné informácie potrebné na štúdium, a to denne; v tejto skupine v roku 2009 klesol počet tých, ktorí na uvedený účel nevyužívajú internet vôbec (7,2% – medzi nečítajúcimi 10,3%). Vyhľadávanie odborných informácií kvôli škole prešlo oproti minulosti z každodennej aktivity na frekvenciu *viackrát do týždňa* (33% extenzívnych čitateľov beletrie – nečítajúci 15,1%).
- ◆ Výraznejší je záujem extenzívnych čitateľov beletrie aj o odborné informácie z hľadiska záujmov, koníčkov či mimoškolského vzdelávania; narástli rozdiely medzi oboma skupinami v oblasti záujmu o internetové správy z domáceho a svetového diania.

TABUĽKA 9

Čítam informácie zo športu						
%	1		2		3	
	2007	2009	2007	2009	2007	2009
vôbec nie	20,3	12,4	16,6	12,6	15,7	10,9
denne	6,3	12,4	21,3	23,9	15,9	17,7
viackrát do týždňa	6,3	13,4	12,6	14,9	12,2	13,7
asi raz do týždňa	12,7	17,5	12,9	12,9	12,2	14,7
Čítam zábavné informácie						
%	1		2		3	
	2007	2009	2007	2009	2007	2009
vôbec nie	17,7	6,2	12,6	9,7	11,4	6,9
denne	21,5	22,7	19,4	27,4	18,6	23,7
viackrát do týždňa	22,8	29,9	21,8	27,2	22,5	28,1
asi raz do týždňa	16,5	22,7	18,9	15,9	21,4	20
Čítam krásnu literatúru						
%	1		2		3	
	2007	2009	2007	2009	2007	2009
vôbec nie	24,1	7,2	30	25,1	22,5	14,7
denne	12,7	30,9	0,8	0,5	2,4	3,9
viackrát do týždňa	7,6	13,4	1,3	1	2,6	4,2
asi raz do týždňa	14	9,3	0,5	1	5,3	5,4
Čítam reklamné informácie						
%	1		2		3	
	2007	2009	2007	2009	2007	2009
vôbec nie	31,6	12,5	24,6	17,2	21,2	13
denne	5,1	12,5	9,5	14,9	9,2	12,3
viackrát do týždňa	5,1	8,3	7,4	10	7,6	11,7
asi raz do týždňa	6,3	11,5	10,6	10	10	11,6

1 – extenzívni čitatelia beletrie • 2 – nečítajúci beletriou • 3 – celá vzorka

Z Tabuľky 9 je zrejmé, že rozdiely medzi oboma skupinami sú vo všetkých kategóriách najvýraznejšie:

- ♦ v každodennom vyhľadávaní informácií z oblasti športu sa však rozdiely oproti minulosti zmenšujú;
- ♦ ubudlo tých, ktorí na internete vôbec nevyhľadávajú zábavné informácie (a to najmä v skupine extenzívnych čitateľov beletrie), nápadne vzrástol počet každodenných užívateľov internetu na zábavu medzi nečítajúcimi beletriou;

FAKTOROVÉ POROVNANIE

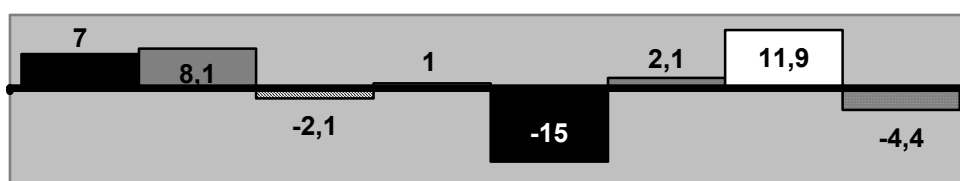
tematickej zameranosti každodenného internetového správania čitateľov a nečítajúcich podľa typologických skupín

1. hľadá odborné informácie pre školské štúdium
2. hľadá odborné informácie kvôli záujmom a koníčkom
3. číta spravodajstvo z verejného života
4. číta zahraničnopolitické spravodajstvo
5. sleduje športové dianie
6. hľadá zábavné informácie
7. číta krásnu literatúru
8. sleduje reklamu

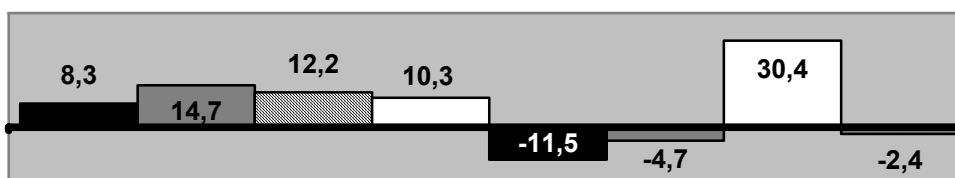
BELETRIA – extenzívni čitatelia mínus nečítajúci (%)

1	2	3	4	5	6	7	8
---	---	---	---	---	---	---	---

2007

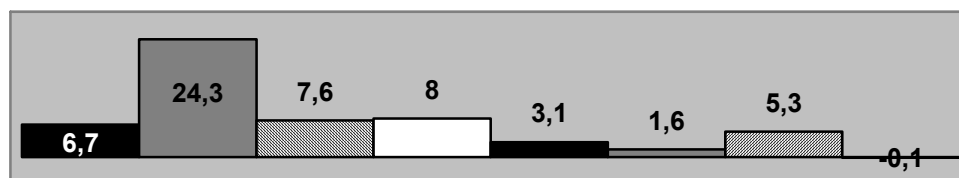
2009

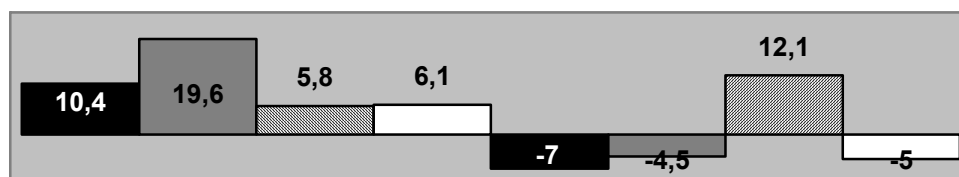
ODBORNÁ LITERATÚRA – extenzívni čitatelia mínus nečítajúci (%)

1	2	3	4	5	6	7	8
---	---	---	---	---	---	---	---

2007

2009

- ♦ v každodennom vyhľadávaní krásnej literatúry dominujú extenzívni čitatelia beletrie; **nápadne vyšší** bol v minulosti záujem **nečítajúcich** o internetovú **reklamu**, nateraz sa však, ako vidieť v *Tabuľke 9*, rozdiely medzi oboma skupinami znižujú.

■ Čítanie beletrie – rozdiely medzi chlapcami a dievčatami

Vo výskume reprezentatívnych vzoriek dospeléj populácie sa v minulosti opakovane potvrdilo, že krásnu literatúru **výrazne extenzívnejšie čítajú ženy**, čo napokon zodpovedá bežnej skúsenosti. Preto sme rodový aspekt nemohli vynechať ani pri pohľade na kultúru čítania stredoškôľakov.

TABUĽKA 10

FREKVENCIA ČÍTANIA BELETRIE PODĽA POHLAVIA				
%	CHLAPCI		DIEVČATÁ	
	2007	2009	2007	2009
každý alebo takmer každý deň	4,6	4,6	8,6	10
asi raz do týždňa	5,9	6,4	13	15,4
asi raz do mesiaca	8,3	13,5	16,1	17,9
asi raz za štvrtrok	12,8	10,2	19,4	16,9
asi raz ročne	24,1	18,3	20,7	20,2
vôbec alebo takmer vôbec	44,3	47	22,2	19,6

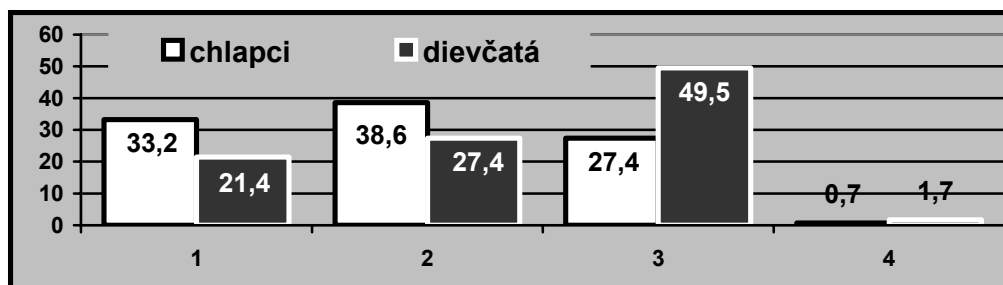
V populácii stredoškôľakov sú rozdiely medzi chlapcami a dievčatami ešte nápadnejšie ako v dospeléj populácii – v kľúčových ukazovateľoch tvoria pomer **1:2**, niekedy ešte vyšší (*Tabuľka 10* – možno porovnať s *Tabuľkou 2* priemerných údajov pre celú vzorku stredoškôľakov).

Medzi **chlapcami** je 47% nečítajúcich krásnu literatúru (2007: 44,3%), medzi **dievčatami** 19,6% (2007: 22,2%) nečítajúcich. Teda medzi dievčatami pozitívna zmena. Číselne blízke údaje za roky 2007 – 2009 sú v oboch skupinách len v neurčitej *sivej zóne* odpovedí *asi raz za štvrtrok* a *asi raz ročne*. Preto neprekvapuje, že výrazné rozdiely medzi chlapcami a dievčatami sú aj v ich vzťahu k pôvodnej slovenskej literatúre, kde štatistické pomery v **percentách** zobrazuje graf na nasledujúcej strane.

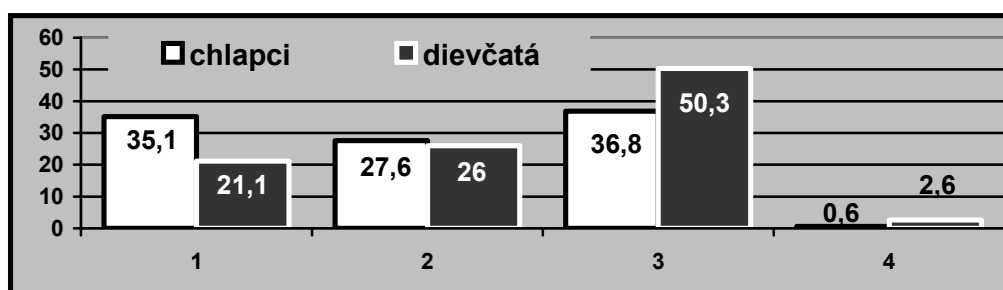
Ani dievčatá, ako vidieť v nasledujúcom grafe, nepatria k vášnivým čitateľkám pôvodnej slovenskej beletrie, ale výrazne prevyšujú chlapcov v jej občasnom čítaní. **Výrazne menej dievčat** ako chlapcov je potom v prvých dvoch ukazovateľoch grafu (*nikdy som nečítala/nečítal* a *skúsila/skúsil som ju*

čítať, ale nepáčila sa mi). V tomto roku však stúpol takmer o 10% počet chlapcov, ktorí slovenskú literatúru čítajú *občas* (tretí dvojstípec grafu). Napriek tomu sú pomery hodnotenia slovenskej literatúry (Tabuľka 11) medzi oboma skupinami pomerne **vyrovnané**. **Možno konštatovať**, že dievčatá aj chlapci **uprednostňujú svetových autorov pred slovenskými** – no názor dievčat môžeme považovať za zasvätenejší a kvalifikovanejší, keďže deklarovali výrazne aktívnejší záujem o pôvodnú slovenskú krásnu literatúru.

VZŤAH K SLOVENSKEJ BELETRII 2007

VZŤAH K SLOVENSKEJ BELETRII 2009

1 – nikdy som ju nečítala/nečítal • 2 – v minulosti som ju skúsila/skúsil čítať, ale nepáčila sa mi • 3 – občas ju čítam • 4 – pravidelne ju čítam

Nemilý je pomerne veľký nárast v skeptickom hodnotení *výrazne zaostáva za svetovou literatúrou* a *mierne zaostáva za svetovou literatúrou*, čo sa prejavuje najmä na úkor ukazovateľa v riadku 3 Tabuľky 11.

TABUĽKA 11

HODNOTENIE SLOVENSKEJ BELETRIE • CHLAPCI – DIEVČATÁ				
%	CHLAPCI		DIEVČATÁ	
	2007	2009	2007	2009
1. výrazne zaostáva za svetovou literatúrou	6,7	8,9	5,8	7,3
2. mierne zaostáva za svetovou literatúrou	35,3	42,7	32,4	46,5
3. vyrovná sa svetovej literatúre	42	38,0	40,6	33,9
4. prevyšuje svetovú literatúru	3,3	2,1	3,6	3,5

Výrazné rozdiely medzi chlapcami a dievčatami sú v tematickej zamierosti využívania internetu (*Tabuľka 12* – údaje porovnávajúce tento ukazovateľ pre extenzívnych čitateľov beletrie a nečítajúcich beletriu sú v *Tabuľke 5* vyššie; priemer celej vzorky vyplýva z *Tabuľky 12* ako priemer údajov o chlapcoch a dievčatách).

TABUĽKA 12

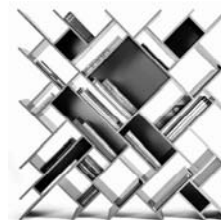
KAŽDODENNÉ AKTIVITY NA INTERNETE • CHLAPCI – DIEVČATÁ				
%	CHLAPCI		DIEVČATÁ	
	2007	2009	2007	2009
hľadá odborné informácie pre štúdium	12	13,7	8	13,2
hľadá odborné informácie kvôli záujmom a koníčkam	27	25,8	10,3	13,4
číta spravodajstvo z verejného života	11	11,5	5,6	7,9
číta zahraničnopolitické spravodajstvo	9,2	10,4	2,9	4,7
sleduje športové dianie	28,8	31,8	5,3	7,7
hľadá zábavné informácie	23,3	30,8	14,8	18,7
číta krásnu literatúru	1,7	2,1	2,9	5,2
sleduje reklamu	11	33,9	8	31,2

Dievčatá mierne prevyšujú chlapcov len v sledovaní krásnej literatúry na internete (vrátane stúpajúceho trendu), čo je pochopiteľné, keďže je medzi nimi oveľa viac **aktívne** zainteresovaných čitateľiek beletrie, a to aj slovenskej (i keď v tomto prípade nejde o extenzívne čítanie). **Vo všetkých ostatných ukazovateľoch internetových aktivít sú aktívnejší chlapci**, čo je jednoznačne v súlade s očakávaním len v prípade záujmu o šport. **Prekvapujúco veľké rozdiely v záujme o odborné informácie, domácu a zahraničnú politiku, ktoré sme zistili v roku 2007, sa očividne postupne vyrovnávajú**, čo zrejme súvisí najmä s narastajúcou internetizáciou Slovenska, až potom s *rodovou* špecializáciou oboch demografických skupín.

■ ZHRNUTIE

- Extenzívnych, každodenných čitateľov beletrie je v stredoškolskej populácii menej ako v dospeljej populácii (6,8% – stabilne od roku 2007), čo je v uvedenej vekovej kategórii zrejme prirodzenou súčasťou životného štýlu (napríklad v dennom režime viac športu či spoločenských aktivít).

- Len **3,1%** (2007: 9%) z tých, ktorí uviedli, že čítajú beletriu denne alebo takmer denne, vôbec nevyužíva internet ako vzdelávacie médium. Naopak, až **80,4%** (2007: 70,5%) z nich ho takto využíva aspoň raz do týždňa – z toho **43,3%** denne (2007: 33,3%). Pritom až 49,5% (2007: 50,6%) extenzívnych čitateľov beletrie vôbec nehrá počítačové hry; 25,7% z nich (2007: 31,2%) takto internet využíva aspoň raz do týždňa – z toho 14,4% denne (2007: 9%).
- Takmer 31% (2007: len 12,7%) extenzívnych čitateľov beletrie sleduje literárne dianie aj na internete (nečítajúci takmer vôbec – 0,5%). Zatiaľ sa teda nepotvrzuje dávnejšia predstava, že čítanie krásnej literatúry sa postupne presunie zásadne do elektronickej plazmy počítačových monitorov.
- Afirmatívny názor, že slovenská literatúra prevyšuje svetovú literatúru sa v porovnaní s rokom 2007 zachoval len na stredných odborných školách (4% respondentov), výrazne stúpol na učňovských školách s maturitou (z 3,7% na 8,2%), mierne stúpol na učňovských školách, no výrazne poklesol na gymnáziách (zo zanedbateľných 2,8% až na 1,1%).
- Medzi nečítajúcimi krásnu literatúru je 47% chlapcov (2007: 44,3%) a 19,6% dievčat (2007: 22,2%).
- Ani dievčatá nepatria k vášnivým čitateľkám pôvodnej slovenskej beletrie, ale výrazne prevyšujú chlapcov v jej občasnom čítaní. V tomto roku však stúpol takmer o 11% počet chlapcov, ktorí slovenskú literatúru čítajú *občas* (Tabuľka 10, s. 17).

2.

ČÍTANIE ODBORNEJ LITERATÚRY A INÉ TYPY ČÍTANIA

Čítanie odbornej literatúry s pracovnou motiváciou, či ako aktivita vo voľnom čase je najmä v extenzívnej podobe **minimálne plnohodnotnou alternatívou čítania beletrie**, aj keď ho zároveň z určitého hľadiska možno považovať za ešte náročnejší a kultúrne významnejší typ čítania.

Najmä v súčasnosti, keď sa vyžadujú kvalitné a hodnotné odborné informácie, nemožno opakovať kardinálnu metodickú chybu starších výskumov, ktoré kultúru čítania hodnotili výlučne na základe vzťahu populácie k beletrii.

Ako uvidíme nižšie, významné množstvo stredoškolákov **nečítajúcich** beletriu patrí k extenzívnym čitateľom odbornej či odbornopopularizujúcej literatúry (v staršej dospeljej populácii je situácia ešte výraznejšia),⁷ preto stále musíme uvažovať o kultúre čítania spoločne s týmto faktom. Aj keď oproti roku 2007 poklesol počet nečítajúcich beletriu, ktorí však extenzívne čítajú odbornú literatúru, zo 16% – 19% na 10% – 14%. Mierne však poklesol záujem o odbornú literatúru aj medzi stredoškolákmi – extenzívnymi čitateľmi beletrie (*Tabuľka 15*). **Tento jav celkom isto možno pripísať výraznému nárastu záujmu o získavanie odborných informácií prostredníctvom internetu, aj keď najmä so sporadickou frekvenciou** (*Tabuľka 8*).

Pri stredoškolákoch predpokladáme najmä **čítanie odbornej literatúry ako dobrovoľné sebavzdelávanie vo voľnom čase**, keďže stredoškolské štúdium nevyžaduje taký intenzívny záujem o odbornú literatúru ako vysokoškolské štúdium či mnohé povolania dospelých (lekári, technici, programátori, vysokoškolskí učitelia a podobne).

⁷ Porov. záverečné správy z výskumov dospeljej populácie *Čítanie 2003*, *Čítanie 2004*, *Čítanie 2006* a *Čítanie 2008* – autori Pavol Rankov, Peter Valček (výskum v roku 2005 sme venovali desaťročným deťom, teda žiakom štvrtých tried základných škôl, 2007 stredoškolákovi s metódou analogickou aktuálnemu výskumu).

V *Tabuľke 13* sú údaje o frekvencii záujmového čítania **kníh odbornej literatúry** (okrem učebníc) v celej vzorke respondentov. V *Tabuľke 14* uvádzame to isté pre odborné časopisy.

Z tabuliek je zrejmé, že záujem o odbornú literatúru je medzi stredoškólakmi pomerne vysoký. V *Tabuľke 13* (v porovnaní s čítaním krásnej literatúry) vidieť výrazne nižšie zastúpenie tých, ktorí odbornú literatúru nečítajú vôbec, čo je pozitívne zistenie, aj napriek nižšiemu percentu extenzívnych čitateľov tohto typu vo vzorke a nepatrnému poklesu extenzívnych čitateľov, ale aj miernemu nárastu tých, ktorí odbornú literatúru nečítajú vôbec.

Pri tomto type literatúry je zároveň veľmi prirodzené, a v súlade s bežnou empiriou, že ťažisko frekvencie jej čítania sa pohybuje v občasných kategóriách (teda podľa aktuálnej potreby i aktuálnej ponuky na knižnom trhu – ide o pragmatický, nie rekreačný typ čítania, je daný aktuálnymi praktickými potrebami, ktoré zákonito majú svoje časopriestorové výkyvy). Zároveň prvé tri kategórie čitateľov tvoria v *Tabuľke 13* **43,8%** (2007: 48%), v *Tabuľke 14* **45,5%** (2007: 46,9%), čo je viac ako pri rovnakom frekvenčnom ukazovateli pre čítanie beletrie (42,1% – 2007: 29,1% – *Tabuľka 2*).

TABUĽKA 13

FREKVENCIA ČÍTANIA ODBORNÝCH KNÍH (okrem učebníc)		
(ako súčasť oddychových aktivít vo voľnom čase)		
%	2007	2009
každý alebo takmer každý deň	5,6	5,3
asi raz do týždňa	20	16,7
asi raz do mesiaca	22,4	21,8
asi raz za štvrt'rok	16	16,6
asi raz ročne	16,9	17,9
vôbec alebo takmer vôbec	19,2	21,7

TABUĽKA 14

FREKVENCIA ČÍTANIA ODBORNÝCH ČASOPISOV		
(ako súčasť oddychových aktivít vo voľnom čase)		
%	2007	2009
každý alebo takmer každý deň	4,3	3,7
asi raz do týždňa	17,1	16,4
asi raz do mesiaca	25,5	25,4
asi raz za štvrt'rok	14	14,0
asi raz ročne	13,2	12
vôbec alebo takmer vôbec	25,9	28,2

Preto je dôležité – nielen v súlade s našou metodikou, ale aj v princípe – pozrieť sa na vzájomnú súvislosť oboch typologických skupín čitateľov, teda na to, koľko nečítajúcich krásnu literatúru (v starších výskumoch po-

važovaných za *nekultúrnych* občanov) sa aktívne zaujíma o literatúru odbornú či odbornou-náučnú a popularizujúcu.

TABUĽKA 15

EXTENZÍVNI ČITATELIA BELETRIE		
%	2007	2009
Odbornú literatúru číta pravidelne aspoň raz týždenne	52,5	50
Odborné časopisy číta pravidelne aspoň raz týždenne	28,8	27,1
NEČÍTAJÚCI BELETRIU		
%	2007	2009
Odbornú literatúru číta pravidelne aspoň raz týždenne	16,5	10,2
Odborné časopisy číta pravidelne aspoň raz týždenne	19,6	14,3

V dospeljej populácii takmer **18%** tých, ktorí nemajú vôbec záujem o beletriu, aktívne číta odbornú literatúru aspoň raz v týždni.

Situáciu medzi stredoškolskou mládežou ilustruje pre rovnaký frekvenčný ukazovateľ *Tabuľka 15*. Je zrejmé, a tak sme to od roku 2003 opakovane potvrdili aj v dospeljej populácii, že extenzívni čitatelia beletrie sa zároveň pomerne aktívne zaujímajú aj o odbornú literatúru. **Ale podstatné je, že aj medzi stredoškolskou mládežou je silná skupina, ktorá síce nereflektuje na krásnu literatúru, ale pritom extenzívne či aspoň pravidelne číta odbornú literatúru** (ak urobíme priemer z čítajúcich odborné knihy a odborné časopisy v *Tabuľke 15*, získame aj pre stredoškolskú generáciu približne **12%** (2007: dokonca 18%, ktoré od roku 2003 stabilne charakterizujú dospelú populáciu). **Pokles ukazovateľa v porovnaní s rokom 2007 vyvažujú samovzdelávacie aktivity stredoškolákov na internete, k čomu motivujú na jednej strane výhody internetu, na druhej strane pomerne vysoká cena odborných kníh.**

V skupine čitateľov odbornej literatúry tiež musíme porovnať dve kategórie stredoškolákov – tých, ktorí **a)** využívajú internet najmä na vyhľadávanie informácií a vzdelávanie, s tými, ktorí **b)** využívajú internet najmä ako príležitosť hrať sa rôzne digitálne hry (*Tabuľka 16*).

Len **10,8%** (2007: 9,2%) z tých, ktorí uviedli, že čítajú odbornú literatúru denne alebo takmer denne, vôbec nevyužíva internet ako vzdelávacie médium. Naopak, až **64,7%** (2007: 80%) z nich ho takto využíva aspoň raz do týždňa (z toho **20% denne** – 2007: 37%).

Až **47,7%** (2007: 46,9%) extenzívnych čitateľov odbornej literatúry vôbec nehrá počítačové hry; **44,7%** (2007: 29,7%) z nich takto internet využíva aspoň raz do týždňa (z toho **29,7% denne** – 2007: 7,8%).

Pri porovnaní týchto údajov s podobnými o čitateľoch beletrie sa ukazuje, že internetová letora priaznivcov krásnej literatúry bola v minulosti do

značnej miery rekreačno-zábavná – záujem tejto typologickej skupiny čitateľov o digitálne hry bol v roku 2007 pomerne vyšší, záujem o vyhľadávanie informácií pomerne nižší ako medzi čitateľmi odbornej literatúry.

Obe typologické skupiny čitateľov však počas uplynulých troch rokov smerujú k rozdielnym výsledkom, čo pripisujeme na jednej strane prehlbujúcej sa internetizácii Slovenska, na druhej strane typologickým charakteristikám jednotlivých čitateľských skupín.

Aj tu sa ukazuje, že elektronické médiá neberú čitateľov beletrii, ale – naopak – beletria vychováva elektronickým médiám náročnejších, kultivovaných užívateľov.

Medzi extenzívnymi čitateľmi odbornej literatúry výrazne klesá používanie internetu na vzdelávanie a nápadne stúpa denná aj týždenná frekvencia využívania hier.

TABUĽKA 16

Extenzívni čitatelia beletrie			
2007	+/-	2009	%
9	↓	3,1	vôbec nevyužíva internet na vzdelávanie
70,5	↑	80,4	využíva internet na vzdelávanie aspoň raz do týždňa
33,3	↑	43,3	z toho denne
50,6	↓	49,5	vôbec nehrá počítačové hry
31,2	↓	25,7	hrá digitálne hry aspoň raz do týždňa
9	↑	!! 14,4	z toho denne
Extenzívni čitatelia odbornej literatúry			
2007	+/-	2009	%
9,2	↑	10,8	vôbec nevyužíva internet na vzdelávanie
80	↓	64,7	využíva internet na vzdelávanie aspoň raz do týždňa
37	↓	20	z toho denne
46,9	↑	47,7	vôbec nehrá počítačové hry
29,7	↑	44,7	hrá digitálne hry aspoň raz do týždňa
7,8	↑	!! 29,7	z toho denne

Tak ako pri čitateľoch beletrie a nečítajúcich beletriu nemôže nemať vplyv na čítanie odbornej literatúry **typ školy**, ktorú mládež navštevuje. Preto sme podrobne túto stránku kultúry čítania preskúmali aj pre oblasť čítania odbornej literatúry (*Tabuľka 17*).

V čítaní **odbornej literatúry** – na rozdiel od beletrie – jednoznačne **dominujú žiaci gymnázií**. Opačná situácia bola v roku 2007 len v 3. riadku *Tabuľky 17*, v údajoch o čítaní odbornej literatúry *aspoň raz do mesiaca*.

TABUĽKA 17

FREKVENCIA ČÍTANIA ODBORNÝCH KNÍH PODĽA TYPU ŠKOLY								
%	1		2		3		4	
	2007	2009	2007	2009	2007	2009	2007	2009
A	3,7	4	3,1	6	5,1	4,8	7,5	↓ 5,9
B	7,4	2	17,3	12,7	19,8	14,4	23,3	21,7
C	27,8	22	18,2	16,4	23,9	20	22,1	↑ 25,7
D	13	12	15,1	8,2	15,6	17,7	17,4	18,6
E	24,1	32	14,7	23,1	16,4	17,7	17,6	15,2
F	24,1	28	31,6	33,6	19,2	25,3	12,1	12,8

1 – odborné učilište bez maturity • 2 – odborné učilište s maturitou

3 – stredná odborná škola • 4 – gymnázium

A – každý alebo takmer každý deň • B – asi raz do týždňa • C – asi raz do mesiaca

D – asi raz za štvrtrok • E – asi raz ročne • F – vôbec alebo takmer vôbec

Na každom type školy, okrem gymnázií, klesá percento stredoškolákov, ktorí čítajú odbornú literatúru asi raz do mesiaca (C). Približne rovnaký je na všetkých typoch škôl počet tých, ktorí čítajú odbornú literatúru **denne** (len na učilištiach s maturitou ich počet narastá výraznejšie). Žiaľ, narastajú počty v ukazovateli čítania raz ročne a úplného nečítania odbornej literatúry (s výnimkou gymnázií). V *Tabuľke 17* vidieť, že čitateľský typ záujemcu o odbornú literatúru a voľba školy či učilišťa spolu výrazne súvisia – intenzita záujmu o odbornú literatúru v zásade narastá podľa náročnosti školy.

■ Psychologická a tematická motivácia čítania odbornej literatúry

V *Tabuľke 18* uvádzame **prehľad motivácie** (dôvodov) čítania odbornej literatúry vo vyhranených kategóriách odpovedí *silný dôvod* – *slabý dôvod*. Neurčité odpovede „*skôr silný (slabý) dôvod*“ a „*neviem*“ hodnotíme ako slabo vyprofilovanú *sivú zónu* vzorky (jej kvantita je však tiež zaujímavá v porovnaní s kvantitou oboch uvedených vyhranených vzoriek – pripojený graf preto ilustruje kvantitu nevyprofilovaných postojov podľa *Tabuľky 18*). Ide o priemerné údaje z celej vzorky respondentov. Z tabuľky je zrejmé, že medzi **najsilnejšie** motívy na čítanie odbornej literatúry patrí v roku 2009:⁸

⁸ Aritmetický **faktorový koeficient** (FK) charakterizuje jednotlivé ukazovatele rozdielom *aktívna časť vzorky minus pasívna časť vzorky*. Kladný FK informuje, nakoľko v ukazovateli prevládajú pozitívne odpovede, záporný FK opačne, pričom sa abstrahuje od nevyhranenej časti vzorky.

1. koníčky a osobný investigatívny záujem o určitý odbor (FK +17,4 • 2007: +25,5);
2. úsilie zdokonaľiť sa v určitom odbore (FK +19,1 • 2007: + 26,9);
3. nevyhnutnosť daná štúdiom (FK +13 • 2007: +14,3);
4. je to rozumné trávenie voľného času (FK –3,8 • 2007: –9,5);
5. prirodzene sa všeobecne vzdelávať (FK –3,6 • 2007: +2,4).

Ako vidieť v *Tabuľke 18*, najvyššie prepady v *mocnosti* jednotlivých motívov sú od roku 2007 v 3. a 5. a 6. riadku. Očividne **klesá na cene úspech vo vedomostnej súťaži**, ale aj zdokonaľovanie v určitom odbore – výrazne klesá aj úsilie univerzálne zveľaďovať svoje vzdelanie. Príčiny vidíme v spoločenskej klíme, ktorá najvyššie hodnotí rýchly ekonomický profit bez ohľadu na *vysvedčenie*...

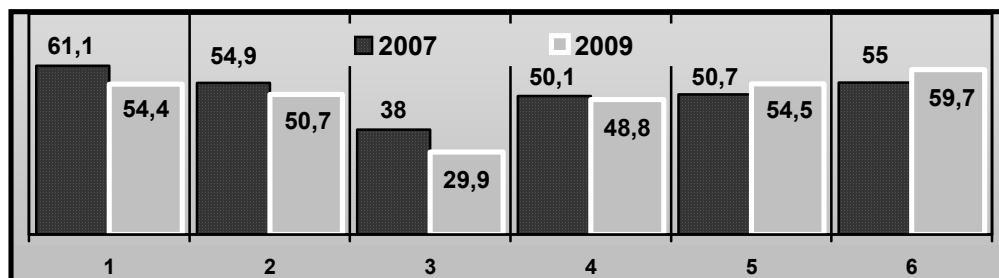
Výrazne **zápornú vývinovú dynamiku** (FK –63,2; 2007: –53,2) má v období od roku 2007 snaha **uspieť vo vedomostnej súťaži**. Len **3,5%** (2007: 4,4%) respondentov kultúrny fenomén vzdelanostnej *súťaže* vníma ako významný, no až pre **66,7%** (2007: 57,6%) je úplne irelevantný (zároveň je v tomto ukazovateli výrazne najmenej nevyhranených postojov – dvojstĺpec 3 grafu).

TABUĽKA 18

PSYCHOLOGICKÁ MOTIVÁCIA ČÍTANIA ODBORNEJ LITERATÚRY	1		2	
	%			
	2007	2009	2007	2009
1. Je to rozumné trávenie voľného času	14,7	20,9	24,2	24,7
2. Vyžaduje si ho moje štúdium / príprava na povolanie	29,7	31,1	15,4	18,1
3. Chcem uspieť vo vedomostnej súťaži	4,4	↓ 3,5	57,6	↑ 66,7
4. Čítam kvôli svojim koníčkom a záujmom	37,7	34,3	12,2	16,9
5. Chcem sa zdokonaľiť v určitom odbore	38,1	32,3	11,2	13,2
6. Chcem byť jednoducho vzdelanejšia/vzdelanejší	23,7	18,3	21,3	21,9

1 – silný dôvod • 2 – slabý dôvod

KVANTITA NEVYHRANENEJ ČASTI VZORKY V PERCENTÁCH:

Pomerne slabá (14,7%) bola v roku 2007 aj skupina respondentov, ktorí si myslia, že odbornou literatúrou možno *rozumne využiť voľný čas* – a to najmä

v kontexte vysokého počtu nevyhranených postojov (61,1% – stĺpec 1/1 grafu). V tomto ukazovateli nastala medzi rokmi 2007 – 2009 mimoriadne priaznivá zmena – takmer 21% respondentov považuje dnes čítanie odbornej literatúry za rozumné trávenie voľného času, pričom počet nevyhraných postojov klesol na 54,4% (stĺpec 1/2 grafu).

Naopak, vysoký podiel respondentov, ktorí neevidujú kultúrny ani pragmaticko-civilizačný význam **vedomostnej súťaže** (najmä 3. a 4. riadok *Tabuľky 18*), čo je negatívne zistenie o to viac, že aj v dospeljej populácii v období 2003 – 2008 evidujeme v tomto ukazovateli **výrazný pokles**. Jav hodnotíme – najmä vo vzťahu k stredoškólakom – ako vážne varovanie pre rodinu, exekutívu, zamestnávateľské a odborové zväzy, ale predovšetkým pre školu. **Je to holý fakt, ktorý signalizuje, že na trhu práce a v povedomí obyvateľstva prestáva byť vzdelanie hodnotou, o ktorú sa oplatí usilovať.**⁹

TABUĽKA 19

TEMATICKÁ MOTIVÁCIA ČÍTANIA ODBORNEJ LITERATÚRY						
%	1		2		3	
	2007	2009	2007	2009	2007	2009
1. história a dejiny	24,7	23,2	58,3	56,7	17	20,1
2. politika	6,1	8,8	38,1	32,3	55,8	58,9
3. zdravotná a starostlivosť o telo	25,2	24,1	52,4	53,8	22,4	22,1
4. psychológia a rozvoj osobnosti	22	20,3	40	45	38	34,7
5. výchova detí	9,5	8	26,7	29	63,8	63
6. partnerské vzťahy	27	27,7	43,3	43,2	29,7	29,1
7. záhradkárstvo, hubárstvo, chov	10,9	11,3	36,8	32,9	52,3	55,8
8. kuchárske knihy	17,3	17,4	36,2	40,2	46,5	42,4
9. šitie, pletenie, háčkovanie	2,8	2,9	12,4	13,3	84,8	83,8
10. automobilizmus	19,6	17,2	36,3	33,2	44,1	49,6
11. šport	31,9	30,4	39	38,8	29,1	30,8
12. príroda	19,7	19,4	55,8	52,6	24,5	28
13. náboženstvo	10,6	10,5	31,8	35	57,6	54,5
14. sexuológia / erotika	21,9	17,3	52,1	47,2	26	35,5

Frekvencia čítania: 1 – často • 2 – občas • 3 – nikdy

U tých respondentov, ktorí čítajú odbornú literatúru aspoň občas (t. j. aspoň raz za štvrtrok), sme preskúmali aj ich tematickú orientáciu v oblasti tohto literárneho druhu (*Tabuľka 19*), a to na základe vyjad-

⁹ Na stredných, ale aj na vysokých školách (potvrdzujú to stredoškolskí aj vysokoškolskí učitelia z praxe) sa to navonok prejavuje ako sucho administratívny vzťah adeptov k maturitnému vysvedčeniu či diplomu. Tieto významné listiny sa čoraz viac stávajú len akousi *vstupenkou* medzi občanov so vzdelaním SŠ či VŠ, pričom sám ich kultúrny obsah – vzdelanostná úroveň nositeľov sa stáva *bezpredmetnou*.

rení o reálnej frekvencii čítania tém uvedených v tabuľke.¹⁰ Stĺpec s odpoveďou *občas sme, ako sivú zónu* nerozhodných respondentov, osobitne vyznačili tmavšou plochou.

Priemerne – v celej vzorke – je v roku 2009 **najvyšší záujem**:

1. o šport,
2. o partnerské vzťahy,
3. o zdravotvedu a starostlivosť o telo,
4. o históriu a dejiny,
5. o psychológiu (2007: o sexuológiu a erotiku),
6. prírodu,
7. kuchárske knihy (2007: automobilizmus).

Zmeny preferencií sú však dotované nepatrnými zmenami okolo 1%.

Najmenej vyhľadávanými témami odbornej literatúry sú medzi stredoškólakmi: **šitie, pletenie háčkovanie, politika** (kde však extenzívny záujem stúpol v tomto roku o cca 2,7%), **výchova detí** (pokles o 1,5%) a **náboženstvo**. Tieto údaje interpretačne osvetlí aj pohľad na ich štruktúru z hľadiska pohlavia a typu školy, ktorý uvádzame nižšie.

Pozitívnym zistením je vysoký záujem o odbornú stránku partnerských vzťahov a ich problémov (tento údaj je v dospeljej populácii pomerne nízky a od roku 2003 navyše klesá). **Nie dobrým signálom** je slabý, i keď stúpajúci záujem o politologickú literatúru (aj keď ho do istej miery vyvažuje solídny záujem o históriu) – v týchto ukazovateľoch sú údaje zo stredoškolského prostredia podobné celej dospeljej populácii.

■ Motivácia čítania odbornej literatúry • chlapci – dievčatá

V *Tabuľke 20* sú údaje o rozdieloch motivácie čítania odbornej literatúry medzi chlapcami (**CH**) a dievčatami (**D**). Rozdiely, ako vidieť, nie sú vôbec závažné. **Výraznejšie medziročné zmeny (t. j. aspoň o cca 5%) sme pre lepšiu orientáciu v tabuľke vyznačili bielou plochou príslušného políčka tabuľky.** Údaje pre celú vzorku, teda priemerné údaje, sú v *Tabuľke 18* vyššie. **Čítanie odbornej literatúry ako rozumný spôsob trávenia voľného času vnímajú skôr dievčatá ako chlapci** (1. dvojstĺpec

¹⁰ Na túto otázku odpovedalo 65,5%, t. j. 829 z 1 266 respondentov (2007: 59,8%, t. j. 718 z 1 201) respondentov. Teda – v súlade s inštrukciou v dotazníku – neodpovedali tí, ktorí sa k odbornej literatúre dostanú priemerne raz ročne, alebo ju nečítajú vôbec (čo sú skupiny, ktorých odpovede by súbor dát skreslili, resp. úplne znehodnotili v prípade nečítajúcich).

v *Tabuľke 20*). **Ešte výraznejšie rozdiely** sú v druhom riadku tabuľky – čítanie odbornej literatúry, motivované prípravou na povolanie.

Žiaľ, u oboch skupín **význam vedomostnej súťaže** (3. riadok) zostáva aj v roku 2009 veľmi nízky.

Naopak, v roku 2009 **kvôli svojim koníčkam a záujmom** odbornú literatúru menej čítajú dievčatá.

V oboch kategóriách poklesol záujem o pragmatické vzdelávanie v určitom odbore. Výrazne v oboch kategóriách klesla aj potreba *byť jednoducho vzdelanejšia/vzdelanejší*.

Kvôli prehĺbeniu štúdia siahajú po odbornej literatúre výraznejšie dievčatá – pri chlapcoch pritom tento údaj medzi rokmi 2007 a 2009 klesá, u dievčat stúpa.

Je veľmi pozitívny trend, ak sa odborná literatúra stáva náplňou voľného času (s istým medziročným nárastom u dievčat), no **problém klesajúceho socio-kultúrneho štatútu vzdelávania sa prostredníctvom odbornej literatúry, stratu vnímania jeho spoločenskej hodnoty, musíme aj v tomto kontexte hodnotiť ako veľmi nepriaznivý; týka sa však celej spoločnosti.**

TABUĽKA 20

MOTIVÁCIA ČÍTANIA ODBORNEJ LITERATÚRY PODĽA POHLAVIA								
%	1				2			
	CH		D		CH		D	
	2007	2009	2007	2009	2007	2009	2007	2009
1. Je to rozumné trávenie voľného času	14,4	16,6	15	23,2	21,9	25,3	26	24,4
2. Vyžaduje si ho moje štúdium	25,8	23	32,9	36	16,5	23	14,6	15,3
3. Chcem uspieť vo vedomostnej súťaži	3,1	3	5,5	3,6	55,5	63,9	59,4	68,4
4. Čítam kvôli svojim koníčkam a záujmom	38,6	38,6	37,1	31,7	10,9	14,4	13,1	18,3
5. Chcem sa zdokonaľiť v určitom odbore	38,9	35,3	37,3	30,4	10	10,2	12,3	15
6. Chcem byť jednoducho vzdelanejšia/vzdelanejší	21,2	16,8	26	19,2	24	23,2	19,2	21,2

1 – silný dôvod • 2 – slabý dôvod

Porovnanie rozdielov v tematickej orientácii čítania odbornej literatúry medzi chlapcami a dievčatami (*Tabuľka 21*) urobíme – pre lepšiu prehľadnosť dát – len na základe *silných* ukazovateľov frekvencie čítania (t. j. *často* a *nikdy* – neurčitú zónu vzorky možno v každom riadku vypočítať ako roz-

diel súčtu riadku do 100, keďže ide o percentuálne údaje). Údaje s podstatnými medziročnými zmenami sme v tabuľke vyznačili bielymi políčkami.

Tematické priority u chlapcov:

1. šport (stabilne); 2. automobilizmus (nárast);
3. história a dejiny (pokles);
4. sexuológia/erotika (mierny pokles);
5. príroda (nárast);
6. partnerské vzťahy (nárast).

Tematické priority u dievčat:

1. partnerské vzťahy (pokles);
2. zdravotná a starostlivosť o telo (pokles);
3. psychológia a rozvoj osobnosti (pokles);
4. kuchárske knihy (pokles);
5. šport (nárast);
6. výchova detí (pokles).

TABUĽKA 21

TEMATICKÁ MOTIVÁCIA ČÍTANIA PODĽA POHLAVIA								
%	1				2			
	CH		D		CH		D	
	2007	2009	2007	2009	2007	2009	2007	2009
1. história a dejiny	25,5	23,3	23,6	23,1	18,2	17,6	16,1	21,7
2. politika	9,4	15	3,4	5	47,6	52,7	63	62,8
3. zdravotná	14,9	12,8	34,1	31	34	34,9	12,4	14,3
4. psychológia	14,2	12,5	28,7	24,8	48,8	48,1	28,7	26,7
5. výchova detí	3,3	3,8	14,7	10,5	77,8	73,4	51,7	56,6
6. partnerské vzťahy	11,6	13,5	40,1	36,4	40,4	45,2	20,4	19,4
7. záhradkárstvo, chov	8,2	9,6	13,2	12,4	51,7	56,7	53	55,2
8. kuchárske knihy	7,6	9,6	25,6	22,2	63,2	59,1	32,3	32,3
9. šitie, pletenie, háčkovanie	0,6	1,6	4,4	3,7	94,2	93,3	77	78,1
10. automobilizmus	36,4	38,1	5,4	4,7	20,9	19,9	64,1	67,4
11. šport	50,3	50,5	16	18,2	15,7	18,8	40,8	38,2
12. príroda	19,7	22,1	19,9	17,8	23,9	31,1	24,8	26,2
13. náboženstvo	8,5	11,2	12,4	10,1	63,9	55,8	52,2	53,9
14. sexuológia / erotika	25	24	19,4	13	19,6	26,2	31,3	41,2

Frekvencia čítania: 1 – často • 2 – nikdy

Iba riadok 9 *Tabuľky 21* (šitie, pletenie, háčkovanie) je pre dnešných stredoškôľakov (najmä však, pri tradicionalistickom pohľade, pre stredoškôľčky) azda málo aktuálny – tabuľka však zodpovedá ukazovateľom, ktoré sledujeme aj v dospeljej populácii, a ponechali sme ju – pre možné medzigeneračné porovnanie trendov v budúcnosti – v pôvodnom stave.

Ostatné ukazovatele, ako potvrdzujú aj niektoré veľmi nápadné rozdiely medzi chlapcami a dievčatami, sú pre poznanie kultúry čítania stredoškôľakov rovnako relevantné ako pre dospelú populáciu.

Chlapci dominujú v záujme o politiku, automobilizmus a najvýraznejšie v záujme o šport. **Dievčatá dominujú** v záujme o zdravotvedu a starostlivosť o telo, psychológiu a rozvoj osobnosti, výchovu detí (a to veľmi výrazne, aj keď – na druhej strane – pomerne nízkym percentom necelých 10% s poklesom od roku 2007 o cca 5%), ďalej v záujme o partnerské vzťahy a kuchárske knihy.

Tieto výsledky nie sú prekvapujúce, zodpovedajú prirodzenému naturelu oboch skupín. **Potešujúce však je**, že obe skupiny sú **vyrovnané** v záujme o históriu, záhradkárstvo, hubárstvo, chov zvierat, prírodu, náboženstvo (kde však extenzívny záujem chlapcov stúpa a záujem dievčat klesá – medzi chlapcami zároveň pomerne vysoké percento tých, ktorí v minulosti nemali o náboženstvo vôbec záujem, sa v roku 2007 ocitlo medzi občasnými čitateľmi literatúry s touto tematikou). Relatívne vyrovnaný výsledok v poslednom riadku tabuľky (sexuológia / erotika) sme v minulosti (2007) očakávali aj s príslušnými rozdielmi 5% – 10%. Prekvapujúce sú zmeny, ktoré odvtedy nastali – výrazný pokles extenzívneho záujmu, zároveň výrazný nárast nezájmu u dievčat, ale aj pomerne masívny nárast nezájmu u chlapcov pri zachovaní ukazovateľa extenzivity.

■ Motivácia čítania odbornej literatúry podľa typu školy

V *Tabuľke 22* na nasledujúcej strane uvádzame vybrané percentuálne údaje o **psychologickej motivácii čítania odbornej literatúry** vo vzťahu k jednotlivým typom škôl. V **riadku 1 tabuľky** (*Je to rozumné trávenie voľného času*) bol **faktorový koeficient** – teda rozdiel súhlasných a nesúhlasných odpovedí – **záporný** pre všetky typy škôl (t. j. prevažovali nesúhlasné postoje). Tento faktor sa po dvoch rokoch zmenil na opačný iba na učilištiach bez maturity.

Pozitívne zmeny (označené bielymi políčkami) sa týkajú len platonického uznania, že čítanie odbornej literatúry je užitočným trávením voľného času; a pozitívne sa menil aj vzťah k odbornej literatúre (okrem učebníc) ako k doplnkovému čítaniu popri učebniciach (2. riadok *Tabuľky 22*). Vo všetkých ostatných ukazovateľoch dochádza k výrazným, miestami i veľmi výrazným nevítaným zmenám (označené hrubším rámkom). Ukazuje sa, že typ školy nemá výraznejší vplyv na postoje mládeže k čítaniu odbornej literatúry.

Vari najhoršie sú výsledky v 3. riadku *Tabuľky 22 (Chcem uspieť vo vedomostnej súťaži)*, kde na všetkých typoch škôl nápadne stúpol počet odpovedí konštatujúcich, že je to slabá motivácia na čítanie.

Pozoruhodné je, že najhoršiu bilanciu v tomto ukazovateli majú gymnáziá... Prekvapujúci je aj 5. riadok v stĺpci **C**, kde sa výrazne zhoršuje odhodlanie zdokonaľovať sa vo svojom odbore – pritom ide o priemyslovky, t. j. odborné stredné školy s maturitou.

TABUĽKA 22

MOTIVÁCIA ČÍTANIA ODBORNEJ LITERATÚRY PODĽA TYPU ŠKOLY								
%	A				B			
	1		2		1		2	
	2007	2009	2007	2009	2007	2009	2007	2009
1.	11,1	31	37	17,2	6,9	20,6	27,7	41,2
2.	7,4	10,7	29,6	17,9	10,7	22,1	28,2	36,8
3.	7,4	10,7	33,3	57,1	2,9	1,4	48	63,8
4.	14,8	10,7	11,1	35,7	30,4	29	17,6	33,3
5.	33,3	25	14,8	10,7	25,2	29,4	19,4	25
6.	33,3	11	14,8	14,8	23,5	21,7	13,7	24,6
%	C				D			
	1		2		1		2	
	2007	2009	2007	2009	2007	2009	2007	2009
1.	18,2	18,9	19,6	25,1	14,2	21,9	26,3	21,9
2.	33,6	24,8	15	18,6	34,8	39,6	10	13,9
3.	5,3	3,7	60,4	66,1	3,8	3,2	60,7	68,3
4.	39,2	31,9	12,2	18,3	41	38,6	10,3	11,3
5.	41,1	32,5	9,5	13	40,3	32,9	9,7	10,9
6.	23,9	16,8	19,6	19,3	22,8	19,3	26,3	23,5

1 – silný dôvod • 2 – slabý dôvod

A – odborné učilište bez maturity • B – odborné učilište s maturitou

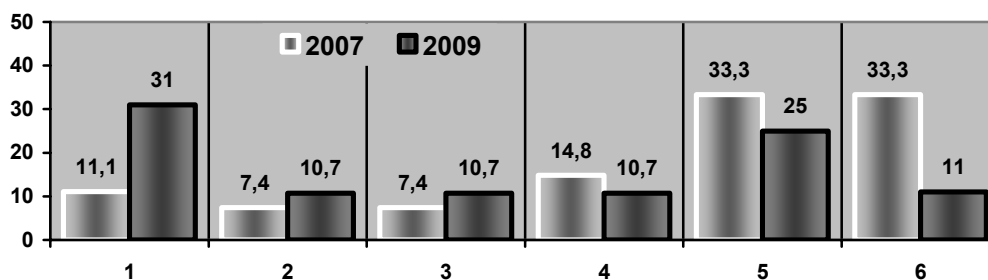
C – stredná odborná škola • D – gymnázium

1 – je to rozumné trávenie voľného času • 2 – vyžaduje si ho moje štúdium – príprava na povolanie
 • 3 – chcem uspieť vo vedomostnej súťaži • 4 – čítam kvôli svojim koníčkom a záujmom • 5 –
 chcem sa zdokonaľiť v určitom odbore • 6 – chcem byť jednoducho vzdelanejší/vzdelanejšia

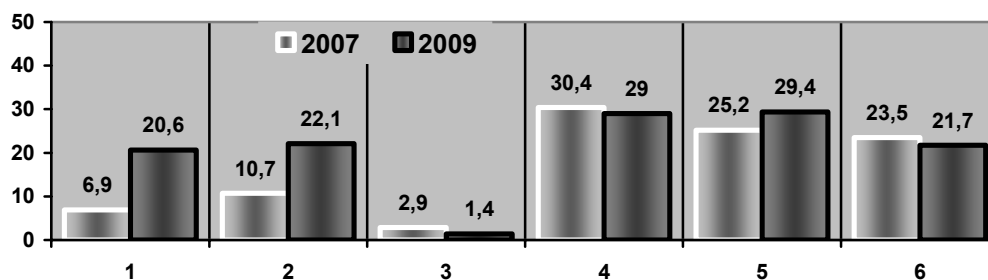
Situácia sa však mierne zlepšuje v povedomí stredoškolákov – vôbec nie takom samozrejmom, ako by sa mohlo zdať – o prehľbovaní vedomostí aj samostatným štúdiom odbornej literatúry (2. riadok tabuľky – *Vyžaduje si to moje štúdium/príprava na povolanie*).

Prehľad extenzívnej motivácie, *silného* dôvodu na čítanie v jednotlivých ukazovateľoch podľa *Tabuľky 22*, obsahujú grafy na s. 33.

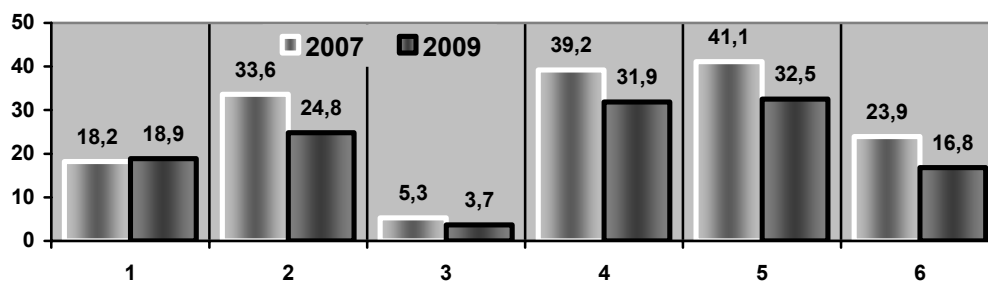
UČŇOVSKÉ ŠKOLY BEZ MATURITY – EXTENZÍVNA MOTIVÁCIA • 2007 – 2009

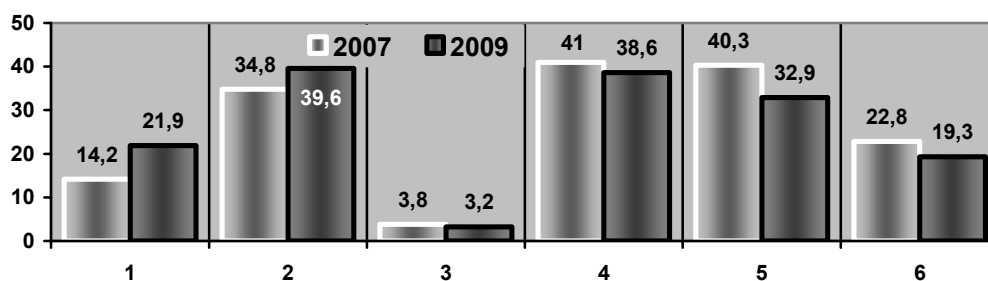
UČŇOVSKÉ ŠKOLY S MATURITOU – EXTENZÍVNA MOTIVÁCIA • 2007 – 2009

STREDNÉ ODBORNÉ ŠKOLY – EXTENZÍVNA MOTIVÁCIA • 2007 – 2009

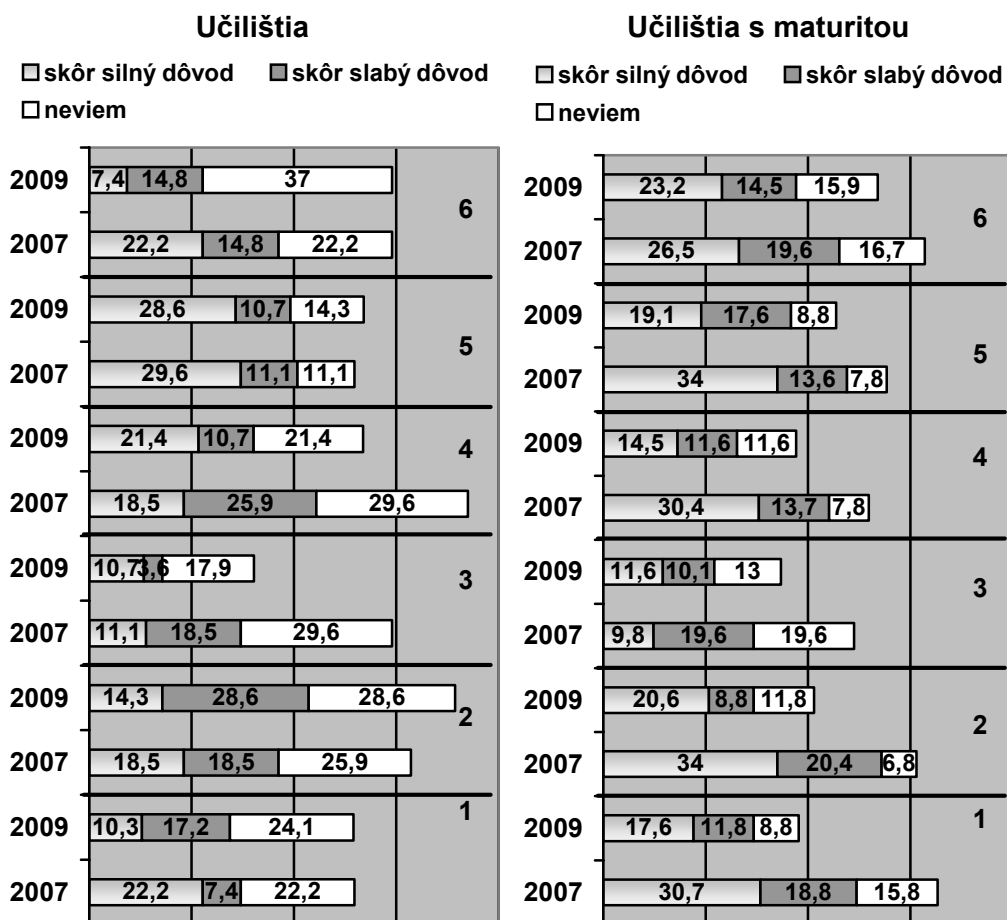
GYMNÁZIÁ – EXTENZÍVNA MOTIVÁCIA • 2007 – 2009

Silný dôvod: 1 – je to rozumné trávenie voľného času • 2 – vyžaduje si ho moje štúdium – príprava na povolanie • 3 – chcem uspieť vo vedomostnej súťaži • 4 – čítam kvôli svojim koníčkom a záujmom • 5 – chcem sa zdokonaľiť v určitom odbore • 6 – chcem byť jednoducho vzdelanejší/vzdelanejšia

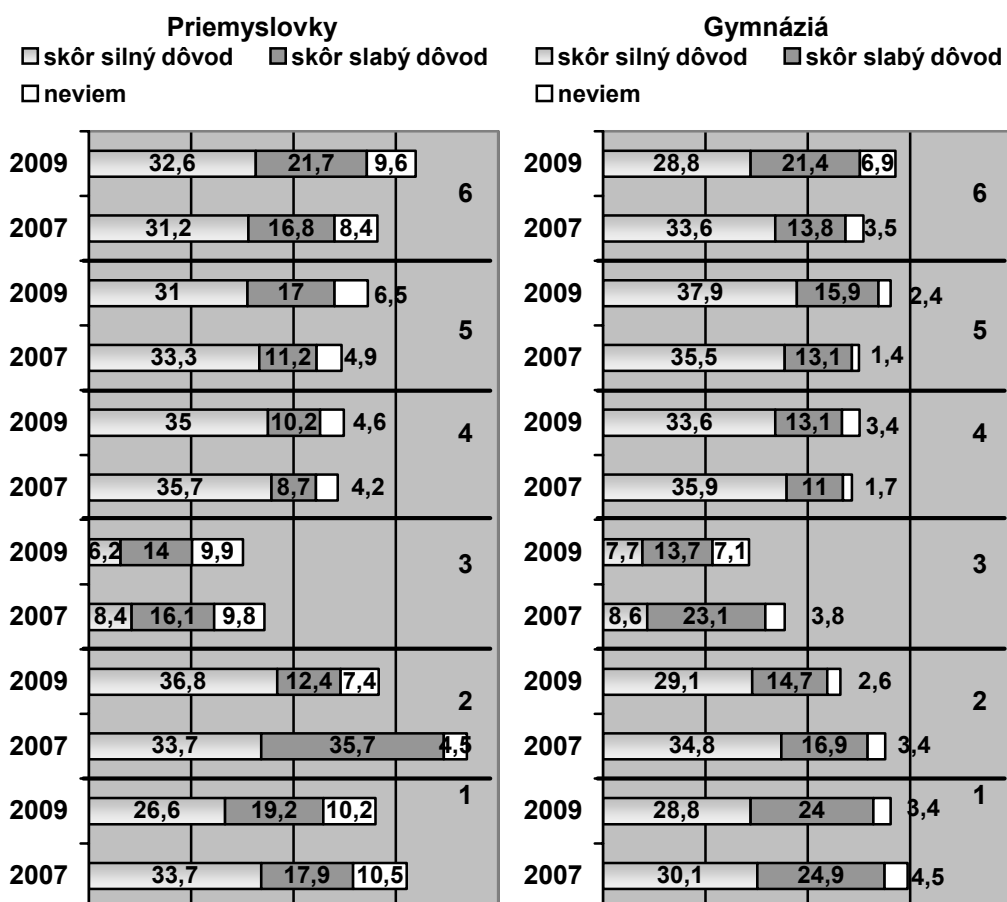
V ukazovateli *Vyžaduje si to moje štúdium/príprava na povolanie* (2. riadok *Tabuľky 22*) najlepšie v roku 2009 obstáli – najmä výrazným poklesom záporných postojov k takejto motivácii (**A2**) učňovské školy bez maturity. **Záver:** Ako sme už spomenuli, na uvedené zmeny postojov mládeže jednoznačne vplyva spoločenská klíma. Spoliehať sa, pokiaľ ide o pozitívne zmeny v budúcnosti, na školu a rodinu, je zrejme len alibistickým zastieraním neblahého vplyvu neoliberalného kultu majetku, ktorý má svoje konkrétne, pomenovateľné a adresné kultúrno-historické parametre. Tabuľku pre názornosť doplníme grafmi o zmenách na úrovni extenzívneho/silného vzťahu k odbornej literatúre.

Štatistika nevyhranených postojov podľa typu školy I.

Je zrejmé, že pozitívne sa menil len vzťah k čítaniu odbornej literatúry ako k rozumnému tráveniu voľného času i ako k doplnkovému študijnému programu (tu s výnimkou priemysloviek) na všetkých typoch škôl. Na učilištiach bez maturity aj čítanie ako snaha uspieť vo vedomostnej súťaži. Pre úplnosť uvádzame aj štatistický prehľad nevyhranených stanovísk. Najmä preto, že pri zníženom počte extenzívnych postojov zároveň v niektorých ukazovateľoch výrazne dominuje kategória *skôr silný dôvod* na čítanie odbornej literatúry, čo nemožno zanedbať. V tomto svetle sa potom výrazné poklesy na prvej priečke nejavia také nešťastné. **Signalizuje to však trend ústupu od extenzívneho záujmu o odbornú literatúru medzi stredoškólakmi.**

Štatistika nevyhranených postojov podľa typu školy II.

Intuícii zodpovedá len vyšší podiel odpovedí *neviem* na učilištiach bez maturity – ten je však, čo je zaujímavé, vyvážený posilnením *prvej priečky* (silný dôvod).

Všetky ostatné zmeny v porovnaní s rokom 2007 sú pomerne neočakávané a dokazujú, že intuície bez podkladu empirických údajov sú takmer vždy chybné.

V *Tabuľke 23* sú údaje o **tematickej motivácii** čítania odbornej literatúry podľa jednotlivých typov škôl, ktorú evidujeme a vyhodnocujeme na základe **frekvencie čítania** uvedených tematických okruhov v škále odpovedí *túto tematiku čítam často – občas – nikdy*. V tabuľke uvádzame len vyhranené odpovede *často* a *nikdy*. Kvantita nerozhodnej *sivej zóny* odpovedí *občas* vyplýva z rozdielu: $100 - ([1] + [2])$.

Z *Tabuľky 23* a z *Tabuľky 24* je zrejmé: Ak nastal medzi rokmi 2007 a 2009 úbytok v oblasti nečítajúcich, pribudli čítajúci buď v kategórii *občas*, alebo v kategórii *často* – resp. naopak. Rozdiely medzi jednotlivými typmi škôl sú evidentné. **Najvýraznejšie pozitívne zmeny sme vyznačili bielym poľom, najvýraznejšie negatívne zmeny hrubším orámovaním.**

TABUĽKA 23

TEMATICKÁ MOTIVÁCIA ČÍTANIA PODĽA TYPU ŠKOLY I.								
%	A				B			
	1		2		1		2	
	2007	2009	2007	2009	2007	2009	2007	2009
1. história a dejiny	7,7	20,7	30,8	27,6	14,4	13,9	22,5	16,7
2. politika	3,8	10,3	57,7	41,4	4,5	15,1	58,6	60,3
3. zdravotná	34,6	35,7	15,4	21,4	24,3	27,4	18,9	24,7
4. psychológia	19,2	28,6	23,1	17,9	18	16,4	48,6	31,5
5. výchova detí	26,9	21,4	23,1	46,4	13,5	11	56,8	42,5
6. partnerské vzťahy	42,3	28,6	15,4	17,9	31,5	39,7	23,4	23,3
7. záhradkárstvo, chov	11,5	28,6	26,9	35,7	13,5	13,7	40,5	45,2
8. kuchárske knihy	26,9	39,3	23,1	17,9	24,3	24,7	37,8	31,5
9. šitie, pletenie, háčkovanie	15,4	10,7	61,5	57,1	3,6	1,4	83,8	80,8
10. automobilizmus	23,1	32,1	42,3	39,3	30,4	26	33,9	32,9
11. šport	34,6	35,7	19,2	25	27,2	38,4	22,8	19,2
12. príroda	11,5	25	23,1	25	24,1	20,5	22,3	32,9
13. náboženstvo	23,1	14,3	23,1	64,3	11,7	8,2	59,5	45,2
14. sexuológia/erotika	23,1	25	26,9	21,4	29,2	28,8	15	20,5

Frekvencia čítania: 1 – často • 2 – nikdy

A – odborné učilište bez maturity • B – odborné učilište s maturitou

C – stredná odborná škola • D – gymnázium

TABUĽKA 24

TEMATICKÁ MOTIVÁCIA ČÍTANIA PODĽA TYPU ŠKOLY II.								
%	C				D			
	1		2		1		2	
	2007	2009	2007	2009	2007	2009	2007	2009
1. história a dejiny	26,6	22,9	14,1	19,3	27,9	25	16,6	20,9
2. politika	5,9	7,5	55,9	61,9	7,2	8,5	54,6	57,6
3. zdravotveda	25,5	24,6	20	23,7	24,5	22,7	26,6	19,9
4. psychológia	21,4	19,8	36,9	35,7	24,4	21,2	36,1	35,4
5. výchova detí	9	9,6	62,8	60,7	6,9	5,2	71	70
6. partnerské vzťahy	27,6	29,1	30	28,8	23,4	24,8	32,8	31,3
7. záhradkárstvo, chov	12,4	12,6	53,1	56,2	8,3	8,5	58,3	59,4
8. kuchárske knihy	20	20,1	43,1	35,9	11	12,6	55,5	52,1
9. šitie, pletenie, háčkovanie	3,4	3,6	80,3	82,9	0,7	2,1	91,7	87,4
10. automobilizmus	18,3	18,3	46,9	49,2	16,6	13,2	45,5	54
11. šport	30	28,7	30	30,8	35,2	29,7	31,7	33,1
12. príroda	19,7	18,9	23,4	28,8	19	19,1	26,2	26,6
13. náboženstvo	9,3	11,4	56,6	54,7	10,3	9,8	60,8	55,6
14. sexuológia/erotika	24,8	18,9	25,2	33,8	16,2	13	30,7	41,3

Frekvencia čítania: 1 – často • 2 – nikdy

A – odborné učilište bez maturity • B – odborné učilište s maturitou

C – stredná odborná škola • D – gymnázium

Vcelku sa zvyšuje záujem o históriu a politiku (riadky 1 a 2) na učňovských školách oboch typov – klesá však na priemyslovkách a gymnáziách, kde, naopak, mierne stúpa záujem o náboženstvo.

Mierne stúpa pomerne nadštandardný záujem o kuchárske knihy.

Záujem o športovú tematiku, s výnimkou učilíšť s maturitou, mierne klesá.

Celkovo možno povedať, panuje medzi stredoškolskou mládežou relatívne **značný nezáujem o všetky tematické ukazovatele** čítania odbornej literatúry. Hoci, na druhej strane, v niektorých ukazovateľoch sú **percentá extenzívnych čitateľov uspokojivo vysoké** (grafy na s. 36). Pri pohľade na štruktúru čítania odbornej literatúry výlučne cez jej extenzívnych čitateľov **dominuje záujem** (riadok 6) **o partnerské vzťahy** (hoci, práve tak ako v dospeljej populácii, priebežne nateraz oslabuje).

POČTY RESPONDENTOV ZO ŠKÔL, KTORÉ SA ZÚČASTNILI VÝSKUMU

ŠKOLA	Počet	%
Združená hotelová akadémia, Bratislava	68	5,7%
Stredná priemyselná škola elektro. K. Adlera, Bratislava	80	6,7%
Gymnázium, Košice	86	7,2%
Gymnázium, Kežmarok	87	7,2%
Stredné odborné učilište poľnohospodárske, Kežmarok	46	3,8%
Stredná odborná škola poľnohospodárska, Kežmarok	31	2,6%
Stredné odborné učilište služieb, Podolíneec	74	6,2%
Stredná združená škola scénického výtvarníctva, Bratislava	68	5,7%
Stredné odborné učilište potravinárske, Košice	64	5,3%
Gymnázium Dona Bosca, Nová Dubnica	67	5,6%
Obchodná akadémia, Čadca	89	7,4%
Stredné odborné učilište strojárske, Kysucké Nové Mesto	62	5,2%
Konzervatórium, Žilina	74	6,2%
Gymnázium, Žilina – Veľká Okružná	63	5,2%
Gymnázium, Dunajská Streda	67	5,6%
Gymnázium, Skalica	70	5,8%
Stredná zdravotnícka škola, Skalica	59	4,9%
Hotelová akadémia, Šamorín	46	3,8%
SPOLU	1201	100%

Autor: Doc. Dr. Peter Valček